

SHAHRISABZ SHAHRI SHAROITIDA CHAENOMELES JAPONICA
THUNB.LINDLNING BIOEKOLOGIK XUSUSIYATLARI VA
KO'PAYTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Ergasheva Nigora G'ayratovna

Qarshi davlat universiteti 2 kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada yapon chaenomeles (*Chaenomeles japonica*) manzarali butasini ko'paytirishning bioekologik xususiyatlari va samarali usullari ko'rib chiqiladi. Turning morfologik xususiyatlari, uning o'sish sharoitlariga bo'lgan talablari, salbiy omillarga chidamliligi tavsifi berilgan. Yapon behi ko'paytirishning turli usullari batafsil yoritilgan: urug'lar, yashil va lignified so'qmoqlar, qatlamlar, tupni ajratish.

Kalit so'zlar: *Chaenomeles japonica thumb*, bioekologik xususiyatlar, manzarali buta, lignified

Yapon *Chaenomeles* (*Chaenomeles japonica thumb*) - pushti (Rosaceae) oilasiga mansub manzarali buta. Bu tur Yaponiyaga xos bo'lib, butun dunyo bo'ylab bog'larda manzarali o'simlik sifatida keng tarqalgan [1].

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning janubida joylashgan bo'lib, yozi issiq, quruq va qishi nisbatan sovuq bo'lgan keskin kontinental iqlim bilan ajralib turadi. Yanvar oyida o'rtacha harorat -2°C dan $+2^{\circ}\text{C}$ gacha, iyulda $+26^{\circ}\text{C}$ dan $+32^{\circ}\text{C}$ gacha bo'ladi. Haroratning mutlaq minimumi -25°C ga yetishi mumkin.

Mintaqaning tuproq qoplami asosan kulrang-jigarrang va o'tloq-kulrang-jigarrang tuproqlardan iborat bo'lib, ular tarkibida chirindi, gips va sho'rlanish darajasi past.

Bunday sharoitda *Chaenomeles japonica* qishga chidamliligi va tuproq sharoitlariga talabchanligi bilan bog'liq ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

Bioekologik xususiyatlari. *Chaenomeles japonica* - balandligi 1-3 m gacha bo'lgan bargli butadir [2]. Barglari oddiy, navbatma-navbat, ellipssimon yoki cho'chqasimon, uzunligi 3-8 sm, qirrasini tishli [3].

Yapon behi gullari katta, diametri 3-5 sm, yorqin qizil, pushti yoki oq, bitta yoki 2-6 dona inflorescences ichida to'plangan. Gullash mo'l-ko'l, barglar ochilishidan oldin, aprel-may oylarida sodir bo'ladi va 2-3 hafta davom etadi [4].

Mevalar - olmasimon, yumaloq yoki nok shaklida, diametri 3-5 sm, dastlab yashil, pishganida sariq tusga kiradi. Meva xamiri qattiq, nordon ta'mga ega,

pektin, organik kislotalar, C vitaminiga boy, urug'lari mayda, jigarrang. Mevalar sentyabr-oktyabr oylarida pishib etiladi [5] [6].

Chaenomeles japonica fotofil va qurg'oqchilikka chidamli o'simlik bo'lib, shahar sharoitlariga toqat qiladi, zararkunandalar va kasalliklarga chidamli. U ozgina kislotali, yaxshi qurigan, o'rtacha unumdor tuproqlarni afzal ko'radi. Qishga chidamliligi yuqori, katta o'simliklari sovuqqa -34°C gacha bardosh beradi [7].

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz shahrida bu kabi turlarni muvaffaqiyatli yetishtirish uchun bir qator agrotexnik usullarga rioya qilish kerak:

- Chuqur yer osti suvlari va yaxshi drenajga ega bo'lgan joylarni tanlash, og'ir loy va yuqori sho'rlangan tuproqlardan saqlanishi.

- Tuproqni ekishdan oldin tayyorlashni amalga oshirish, shu jumladan chuqur shudgorlash, organik va mineral o'g'itlarni qo'llash, ortiqcha tuzni olib tashlash uchun sug'orish.

- O'simliklar orasidagi masofani hisobga olgan holda, sovuq shamollardan himoyalangan quyoshli joylarda ko'chatlar ekish 1,5-2 m.

- Muntazam sug'orishni ta'minlash, ayniqsa gullash va mevalarni to'ldirish davrida, lekin tuproqning botqoqlanishiga yo'l qo'ymaslik kerak.

Ushbu tavsiyalarga rioya qilgan holda, *Chaenomeles japonica* Shahrisabz shahri sharoitida muvaffaqiyatli o'sishi va meva berishi mumkin, ammo madaniyatni keng joriy etish uchun mahalliy navlar va shakllarni qo'shimcha tadqiqotlar va sinovlar o'tkazish zarur.

Shunday qilib, yapon *chaenomeles* turli xil o'sish sharoitlariga yaxshi moslashgan qimmatbaho manzarali buta hisoblanadi. To'g'ri parvarish bilan *Chaenomeles japonica* ko'p yillar davomida mo'l-ko'l gullash va dekorativ mevalar bilan bezanadi.

REFERENCES:

1. Matyuxin D. L., manina O. S., Pushkina G. P. va boshqalar. *Xenomeles: biologiya, saralash, foydalanish* // Timiryazev qishloq xo'jaligi akademiyasining yangiliklari. – 2017. – №. 2. 95-113 betlar.

2. Konovalova T. yu., Shevyreva N. A., Pulkina S. V. bog ' dizaynidagi dekorativ butalar. - M.: fiton XXI, 2019 yil. 232 s.

3. SSSR daraxtlari va butalari. Yovvoyi, madaniy va introduksiya uchun istiqbolli. / Tahririda S. Y. Sokolov. M. L.: Nashr. SSSR FANLAR AKADEMIYASI, 1954. - Jild 3. 763764-sahifa.

4. Plotnikova L. S., Aleksandrov M. S., Bebiya S. M. va boshqalar. Sharqiy Osiyo florasining noyob va yo'qolib ketish xavfi ostida bo'lgan yog'ochli o'simliklarini kiritish. - M.: Fan, 2016 Yil. 127 s.
5. Vitkovskiy V. L. dunyoning mevali o'simliklari. Spb.: Lan, 2003 yil. 592 s.
6. Isachkin A. V., Kryuchkova V. A. meva va berry ekinlari. M.: K. A. Timiryazev nomidagi RGAU-MXA nashriyoti, 2014. 463 s.
7. Lapin P. I., Aleksandrov M. S., Borodina N. A. va boshqalar. SSSR fanlar akademiyasining asosiy botanika bog'ining yog'ochli o'simliklari. - M.: Fan, 1975 Yil. 547 s.